

tomáš janovic

humor

ho!

(úryvky)

Rozhovory
s **Jánom**
Štrasserom
a iné texty

VYDAVATELSTVO PT

ALBERT MARENČIN

Ako si sa ocitol na tomto svete, konkrétne 22. mája 1937 v Bratislave?

Môj budúci otec kurizoval istej mladej panej, ktorej manžel odišiel z Bratislavy do Čiech na protest, že jej rodičia s ním neboli spokojní. Mladá pani však mala mladšiu sestru, osemnásťročnú, a tá môjho budúceho otca svojej staršej sestre jednoducho prebrala. Tá mladšia sestra bola moja budúca mamka.

Kedy to bolo?

V roku 1934. O rok mali svadbu.

Aká bola rodina tvojho otca?

Sčasti typicky židovská.

Prečo sčasti?

Otec môjho otca bol krčmár v Tuhári. To je dedinka v Novohrade. Potiaľ by to bolo typické. Z druhej časti bol alkoholik. Nevie, či to, čo mal v krčme, vypil všetko, alebo len sčasti. Stará mama sa s ním rozviedla a on kamsi zmizol. Doslova. Otec ho už nikdy viac nevidel a ani nevedel, čo je s ním. Vyrastal ako polosirota s matkou.

Ako sa dostal do Bratislavy?

V Bratislave bol jeho strýko a ten s dvoma spoločníkmi založil firmu na výrobu kachličiek, ktorá sa volala Terrazzo. Spolumajitelia boli jeden luterán Slováč, pán Peteraj, strýko Kamila Peteraja, a jeden katolík Maďar, pán Vadkerty. No a táto nesvätá trojica pribrala môjho otca za spoločníka.

Proste typická súkromná firma v predvojnovnej Bratislave. Ako sa tvoj otec dostal do tej firmy?

Moja budúca mamka bola do môjho budúceho otca taká zaľúbená, že sa okamžite chcela zaňho vydať. Môj budúci starý otec sa spýtal môjho otca: „Z čoho mienite uživiť rodinu, mladý muž?“ Môj otec odpovedal, že by mohol byť spoluvlastníkom strýkovej firmy Terrazzo, keby do nej vložil určitý kapitál. Čím mu jemne naznačil, že treba dať dcére veno.

A dostal ho?

Som toho živým dôkazom. Matkin otec, volal sa Berkovič, bol profesorom matematiky a okrem toho aj súdnym znalcom na falšovanie zmeniek. Keďže sa vyznal v účtovníctve, aj v ekonomike, šiel sa pozrieť do účtovných kníh firmy Terrazzo. Keď sa vrátil, povedal: „Je to sľubná firma, dám veno!“

Takže z tvojho otca sa stal podnikateľ?

Môj otec bol srdcom ľavičiar, mal silné sociálne cítenie. To sa s podnikaním nevyučovalo, aspoň vtedy nie. Na druhej strane – ako chlapec z chudobnej rodiny prepadol

Každý

**Každý Kain má
svojho Ábela**

**Ľudia predsa
vždy si boli bratmi**

čaru pekných vecí. Dával si šiť obleky, kupoval si móдне kravaty, rád sa, na rozdiel odo mňa, pekne obliekal.

Firme sa darilo?

Terrazzo bola veľmi úspešná firma. Ich kachličky držali v kúpeľniach a na záchodoch dlhé roky. V osemdesiatych rokoch som raz popíjal v bratislavskom klube novinárov a v dobrej nálade som odtiaľ zavolať otcovi: „Otecko, tá vaša firma bola naozaj dobrá, práve som ju ocikal.“

Firma bola úspešná, ale myslím, že Tisova Slovenská republika mala na podnikanie tvojho otca a jeho strýka trochu iný názor...

Keď sa slovenskí občania židovského pôvodu stali na Slovensku štvancami vo vlastnej krajine, všetci štyria majitelia Terrazza sa dohodli, že pán Peteraj a Vadkerty prevezmú celú firmu na seba. A tí dvaja tú dohodu korektne dodržali.

Čo to znamenalo?

Celú vojnu podporovali svojich dvoch židovských spoločníkov. Hoci to bolo veľmi nebezpečné a mohli za to zaplatiť aj životmi. Predbehnem časový sled udalostí: v roku 1944 po potlačení Slovenského národného povstania, keď sa moji rodičia aj so mnou skrývali v horách pri Čiernom Balogu, posielali do banky v Brezne každý mesiac peniaze pre tých, ktorí nám do bunkra prinášali jedlo. Jedni aj druhí nám tým zachránili životy.

Niečo také bolo na Slovensku skôr výnimkou...

Tak sa stalo, že otec sa po vojne vrátil do firmy a úspešne v nej podnikal, až kým ho po roku 1948 komunisti neznárodnili. Paradoxom je už len to, že ho znárodnili ako komunistu.

(...)

**VZIAŤ ROZUM DO HRSTI.
MÁ PLNÉ RUKY PRÁCE.**

**Neplač za detstvom
je to plač
nad rozliatym
materským mliekom**

V roku 1951 si skončil základnú školu...

... a šiel som na jedenástočnú strednú školu na ulici Červenej armády. Chodil som tam dva roky.

Len?

V roku 1953 sa otec dal služobne preložiť do Pozemných stavieb do Košíc.

Prečo?

Mal pocit, že v Bratislave ho prenasledujú. Kádrovník sa mu stále vyhrážal, pripomínal mu, že je bývalý podnikateľ. Tak radšej zmizol z Bratislavy. Akurát, že už po sezóne.

Ako to po sezóne?

V tom roku zomreli Stalin aj Gottwald. Mimochodom, so Stalinovou smrťou sa mi spája jedna príhoda. Učiteľka vbehla s veľkým plačom do našej triedy a povedala: „Zomrel súdruh Stalin, musím ísť do zborovne, čo budete zatiaľ robiť?“ Prihlásil som sa: „Mám tu Gogolove poviedky, môžeme si čítať.“ Učiteľka si začala trhať vlasy: „Čítať Gogola? Smiať sa? Teraz? V tejto tragickej chvíli?“ Tuším práve v tom okamihu sa prebudili moje protitabuistické gény.

(...)

Dovolili mu rozťahnuť krídla, aby zistili, aké rozmery musí mať klieťka.

**Nosme kožu na trh
aby nám zostala
koža
na tvári**

**Lož a Pravda
sa stále pokúšajú
o dvojkariérové manželstvo**

Zhovárame sa o krásnych časoch tvojej (i mojej) mladosti, ktoré sa súhrnne nazývajú šesťdesiate roky. Dnes sa už dosť mýtizujú i legendizujú, objektívne to však boli roky, v ktorých sa posúvali hrubé múry rigidného stalinského komunizmu. Ako by si ich charakterizoval ty?

Ako roky, v ktorých som sa mohol slobodnejšie nadýchnuť. Na rozdiel od päťdesiatych rokov, keď som mohol čítať Lajčiakovu Súdružku moju zem, sa mi odrazu dostali do rúk stovky iných a dobrých básní, poviedok, románov, esejí. Francúzski surrealisti, beatnici, Becket, Vonegut... ale aj Solženicyn a Novomeský... stovky strán skvelej poézie a prózy v časopise Světová literatúra.

V roku 1963 sa „uvolnil“ Franz Kafka...

Presne zapadal do mojej predstavy, ako má vyzeráť literatúra o našom živote. Jeho priateľ Max Brod kdesi spomína, že keď Kafka čítal Proces svojím priateľom, tak sa usmieval...

Vnímal si aj politickú dimenziu šesťdesiatych rokov? Bol to prudký závan slobody a demokracie? Alebo len mierny pokrok v medziach režimu?

Hovorili sme tomu socializmus s ľudskou tvárou. Sprevádzať ho odsúdili praktík stalinizmu, určitá demokratizácia verejného života, zvýšená miera kritickosti masovokomunikačných prostriedkov, ako sa vtedy nazývali médiá, pokusy o istú názorovú

pluralitu. Napriek tomu, že sa to všetko dialo v hraniciach jestvujúceho režimu, mal som pocit, že konečne začínam žiť podľa svojich predstáv. No že by socializmus ako štátne zriadenie mal nejakú alternatívu, až tak ďaleko moja predstavivosť nesiahala. Ale veď to som si nevedel predstaviť ani v roku 1989! Mal som na pamäti slová súdruha Brežneva, že kam raz vstúpila noha sovietskeho vojaka, tam je sféra vplyvu Sovietskeho zväzu. Bral som to ako daný fakt, ale myslel som si, že aj v rámci toho môže byť náš život slobodnejší, demokratickejší, skrátka normálnejší. Napríklad, že budeme môcť slobodnejšie cestovať. Tak ako Poliaci. Redaktori Szpiliek sa cestou do Rakúska či do Talianska zvykli zastaviť v Roháči a vybrať si honoráre za uverejnené príspevky...

A ty si sa mohol akurát tak pozeráť na viedenskú televíziu, aj to viac-menej načierno.

Nevedel som si predstaviť, že padne železná opona a zmiznú ostatné drôty, ktoré ju za Bratislavou tvorili. Ale dúfal som, že tak ako Maďari a Poliaci budeme môcť o západnom umení, architektúre, divadle, filme nielen čítať, ale sa tam ísť aj pozrieť. Aspoň občas.

V šesťdesiatych rokoch sa prudko rozvíjala kritická publicistika. Spomínam si, ako ľudia hltali reportáže v Smene, články v Kultúrnom živote, ako sa v novinových stánkoch trhali o pražské Literární noviny.

Bol som nadšený. Život šiel správnou cestou.

Čo by boli ilúzie bez života ?

Prispel si k nej niečím?

Dúfam, že áno – tým, čo som písal. V tom čase sa moje tvorivé osudy už definitívne spojili s ľuďmi, ktorí sa venovali literárnemu a divadelnému humoru. Mojimi najlepšimi priateľmi sa okrem Kornela Földváriho a Petra Petišku stali Milan Lasica, Julio Satinský, Vlado Bednár, Marián Vanek, ľudia okolo Divadla na korze a „infarktisti“ – autori a spolupracovníci humoristického časopisu, ktorý v roku 1969 vychádzal ako príloha literárneho časopisu Mladá tvorba.

Milan Lasica spomína, že ste sa zoznámili koncom päťdesiatych rokov v Tatra revue.

Tatra revue bolo bratislavské kabaretné divadlo klasického, čiže bulvárneho strihu. V čase, o ktorom hovoríme, sa tam vždy v nedeľu konali takzvané mládežnícke predpoludnia – vystúpenia mladých humoristov, hercov, muzikantov, bolo to niečo medzi textapealom a autorským kabaretom. Organizoval to zväz mládeže z jednoduchého dôvodu – aby mladí ľudia v nedeľu predpoludním nechodili do kostola. Strana zrejme netušila, že mladý humor ich môže pokaziť ešte viac... No a Lasica tam raz čítal tú moju báseň o zubnej kefke.

Ako sa tam tá báseň dostala?

Prišla tam spolu so mnou. Samozrejme, ostýchal som sa ju sám prečítať z javiska, tak ju niekto dal prečítať Milanovi.

(...)

Milan Lasica mi povedal: „Keby nebolo Tomáša Janovica, s ktorým sa priatelím viac ako štyridsať rokov, mohol by som povedať, že nepotrebujem priateľov. Vystačím si s ním...“ Platí to aj naopak?

Milan Lasica je jeden z mála mojich najlepších priateľov. Veľmi dobre si rozumieme, dokonca aj vtedy, keď spolu mlčíme pri káve.

Pri káve s Milanom Lasicom o kolaborácii

**Kolaborácia
je náš prejav
životaschopnosti**

Čo máš na Lasicovi najradšej?

Ťažko povedať, čo najradšej. Mám napríklad veľmi rád jeho neobyčajnú schopnosť nachádzať v ľuďoch to, v čom sú dobrí a ako tým môžu prospieť spoločnej veci. Ak sa o niekom hovorí, že rozdáva bozky smrti, on rozdáva bozky tvorivosti. Svojho času Mejerchoľd poradil Voskocovi a Werichovi, aby medzi svoje komické výstupy zaradili niečo krásne. Humor je vlastne úšklabok, grimasa a ľudia by si po smiešnom mali vydýchnuť a opäť sa nastaviť na ďalšiu dávku komiky. A tak im poradil balet. Keď Lasica a Satinský v Divadle na korze v roku 1968 pripravovali predstavenie Soirée, potrebovali niečím oddeľiť jednotlivé komické dialógy. Milan nechcel balet, ale poprosil ma, aby som napísal niekoľko svojich typických prévertovských básní. Vedel, čo môže odo mňa očakávať.

Povedal ti, o čom by mali byť?

Nie, vôbec, dal mi voľnú ruku, ale tušil, aké budú. Recitovala, teda skôr rozprávala ich Zora Kolínska, vtedajšia Milanova manželka. Tak sme v tom predstavení mali svoju parketu ona aj ja. A dodnes si myslím, že tie básne v tom predstavení sedeli, lyricky povedané, ako riť na šerbli.

Ide o to,
aby všetko bolo na jedno kopyto.
Aby tráva,
aby ruža,
aby hnedý jeleň,
aby mokrá voda,
aby všetko, ako vravím,
bolo na jedno veľké a krásne kopyto.
To je ľahké,
vraví učiteľ z tretej B.
Treba len dosiahnuť,
aby tráve narástla noha,
aby ruži narástla noha,
aby jeleňom narástla noha,
aby mokrej vode narástla noha,

OVCA
OVCI
VLKOM!

a potom bude všetko v poriadku.
 Všetko bude kráčať jedným smerom.
 Raz, dva, ľavá, pravá,
 tráva na jednej nohe,
 ruža na jednej nohe,
 hnedý jeleň na jednej nohe,
 mokrá voda na jednej nohe,
 nikto nevybočí z radu.
 Iba zopár ľudí príde o nohu.
 Ale to je nič,
 to je predsa maličkosť.
 Keď sa rúbe les,
 odjakživa lietali nohy.

**Črepiny zo zemegule
 by nikomu nepriniesli
 šťastie!**

(...)

Zastavme sa na chvíľu na časovej osi a pozhovárajme sa o humore. Ako si prišiel na to, že si humorista?

Keď začnem špekulovať, kde sa vo mne vzal humor, v tej chvíli je po srande. O Satinskom som raz napísal: „Z Jula padal humor tak prirodzene ako dážď z oblohy.“ V každom umení je dôležitá prirodzenosť.

Je to v génoch?

Skôr v talente a v mentalite.

Najťažšie je odvážiť sa byť odvážnym!

Čiže v génoch.

Humor sa nedá vysedieť, je to niečo spontánne. Samozrejme, keď píšem svoje básne či epigramy, je to práca so slovom, ale na začiatku musím mať nejaký nápad. Nesaďám si k stolu s tým, že teraz napíšem niečo humorné.

Ale ty v reáli nie si nejaký spontánny zabávač.

To vôbec nie. Myslím, že skôr viem vtipne reagovať na podnety, ktoré visia vo vzduchu – vyskytujú sa pri čítaní novin, kníh, v rozhovoroch...

Konkretizuj.

Raz som čítal v novinách nejakú úvahu o tom, že človek by si mal zachovať vlastnú tvár. Z toho vplynula táto moja smutná anekdota:

Dobré víno
 vo fľaši preberá tvar fľaše
 v pohári tvar pohára
 a v žalúdku tvar žalúdka
 a pritom ostáva dobrým vínom

Ak to správne vnímam, je to o tom, že vlastnú tvár si môžeš zachovať len tak, že prijmeš cudzí tvar, nie?

To je moja večná téma: Ako robiť kompromisy a nestratiť pri tom vlastnú tvár.

Máš v sebe indikátor, ktorý ťa upozorní, že tento kompromis už hrozí stratou tváre?

Dúfam, že mám. Ale nevravím, že to vždy funguje. A vtedy nastupuje iný môj aforizmus:

Slušný človek
si najlepšie pamätá to
za čo sa najviac hanbí

(...)

Spýtam sa inak: Aký humor je ten tvoj?

Takýto:

Zavolať som Paľovi Vilikovskému
„Prepáč, Paľo, že sme vám ukrižovali
toho nášho.“

Prečo si to povedal Paľovi Vilikovskému?

Lebo má rád taký istý humor ako ja. A tým som o našom priateľstve povedal všetko.

Ktorých humoristov máš rád?

Ak by si sa ma spýtal, ktorých humoristov by som si vzal na neobývaný ostrov, boli by to neznámi humoristi, ktorí vymysleli a vymýšľajú židovské anekdoty. A Voskovec a Werich – mali sme ich doma na platniach, ktoré otec napočudovanie nezlikvidoval. A Christian Morgenstern, Slawomir Mrożek, Woody Allen a Lasica a Satinský. A veľa Rusov – Gogoľom počnúc a Ilfom a Petrovom nekončiac. A z aforistikov Stanislaw Jerzy Lec. Ten je geniálny. A je v ňom poézia. Na takom neobývanom ostrove by som dokázal žiť až do smrti.

Hašek by tam nebol?

Ak, tak najskôr jeho skvelé politické satiry. Politické strany, z ktorých si uťahuje, už dávno nikto nepozná, ale spôsob „robenia politiky“ je stále ten istý. Švejk nie je celkom moja šálka kávy. Švejk je skôr vešiak, na ktorý Hašek navešal množstvo lepších i horších príhod.

Máš obľúbenú židovskú anekdotu?

Mám desiatky obľúbených židovských anekdot. Napríklad túto:

KRIŽIACI A MOHAMEDÁNI

**Zhodou okolností
lámal si kosti
pre vzájomné
slovo pohany:
„Pohani!“**

Plešatý Kohn kráča po ulici
 a vtom sa mu čosi vlhké rozplesne na hlave.
 Zotrie si to rukou, pozrie sa hore vyčítavo
 na poletujúceho operenca a vzdychne:
 „A iným spievajú!

Čo slovenský humor?

Je zaujímavé, že prvý slovenský román – Bajzov René mládenca príhody a skúsenosti – je satirický. A vraj nemáme tradície! Krivé zrkadlo slovenskej spoločnosti nastavovali aj ďalší, Martin Rázus v niektorých svojich epigramoch, no a najmä Janko Jesenský.

V Demokratoch?

V Demokratoch, v Malomestských poviedkach, ale aj vo svojej poézii, tej satirickej. Tá je pre mňa príťažlivejšia než tá vážna, v ktorej je náležité prinášať nejaké posolstvá.

Čo je princípom dobrého epigramu či aforizmu?

Prirodzenosť. Spontánnosť. Lahkosť. Dobrý epigram je taký, ktorý keď si človek prečíta, nadobudne pocit, že ho on sám práve v tejto chvíli vymyslel.

Povedz príklad.

Múzou
 židovského humoru
 je pogrom

**Beda trpaslíkom,
 keď sa obrom stane
 bývalý trpaslík.**

Ako ti to prišlo na um?

S Lasicom sme sa bavili o židovskom humore. Zhodli sme sa na tom, že často vzniká v tragických situáciách. Keď som potom rozmýšľal, čo je motiváciou židovského humoru, vedel som, že tam nemôžem napísať napríklad slovo „ohrozenie“. Chce to jedno presné slovo, ktoré to vyjadruje, a zároveň je typické pre židovskú históriu. A to je slovo „pogrom“.

Prečo v posledných rokoch nazývaš svoje krátke texty smutnými anekdotami?

Na dne dobrého humoru sa jagá slza. Slza poznania.

Čo podľa teba nie je humor, hoci sa tak tvári?

Keď niekto na scéne niekoho kopne do zadku, môže to byť smiešne, ale nie je to humor. Hoci... Chaplin to vedel urobiť tak, že to humor je. Nemám rád v humore hrubosť, vulgárnosť a čo už vôbec nemám rád, je vztýčený ukazovák, čiže moralizovanie.

(...)

Šesťdesiate roky sa prehupli do svojej druhej polovice. V roku 1967 bol onen historický 4. zjazd československých spisovateľov, ktorý vlastne odštartoval proces demokratizácie komunistického režimu v Československu, pokus o socializmus s ľudskou tvárou.

Na tom zjazde som bol. Počúval som Vaculíka, Kohouta, ako otvorene kritizujú praktiky režimu... bol som nadšený. Slováci sa tam vtedy príliš nevyznamovali.

Ty si nevystúpil?

Ja, večný ostýchavec?!

V roku 1968 nastala diferenciácia názorov aj v komunistickej strane. Straníci sa delili na progresívnych dubčekovcov a konzervatívnych biľakovcov.

V Roháči biľakovci neboli. Tam sme boli nadšení tým, čo sa deje, a boli sme presvedčení, že socializmus s ľudskou tvárou je možný. Usilovali sme sa to vyjadriť na stránkach nášho časopisu.

To vám váš stranický vydavateľ toleroval?

Na humoristický časopis sa stranícki papaláši dívali tak trochu ako na outsidera. Videli v nás akýchsi šaškov, ktorých síce treba držať pod krkom, ale netreba ich brať až tak vážne. Za oveľa nebezpečnejší pokladali Kultúrny život. Raz som sa na akomsi posedení v Roháči opýtal súdruha z ústredného výboru, prečo tak idú po Kultúrnom živote, keď má desaťnásobne nižší náklad ako Roháč. Súdruh odpovedal veľmi presne: „Lebo Kultúrny život číta elita.“

V šesťdesiatych rokoch sa najprv na publicistickú a v šesťdesiatom ôsmom aj na politickú scénu vrátil Gustáv Husák. Čo si si o ňom myslel?

Že človek, ktorého jeho vlastní vo vykonštruovanom politickom procese odsúdili na doživotie a sedel desať rokov, a keď ho súdili, tak vtedajší predseda Zboru povereníkov Strechaj poslal predsedovu senátu lístok „Drž nakrátko tú sviňu“, tak že taký človek urobí všetko, aby sa tie časy viac nevrátili a aby betón totality začal aspoň trochu praskať. Napokon, v roku 1968 aj povedal, že nechceme mať hranice zadrôtované ostatným drôtom...

... aby o pár mesiacov povedal, že hranice nie sú korzo.

Presne tak. Tento cynizmus mi bol vždy protivný. Ale spočiatku som mal o ňom dobrú mienku.

Myslel si si, že komunistický režim je možné zreformovať?

Veril som, že vznikne socializmus s ľudskou tvárou. Nevedel som, ako to dopadne, ale naivne som dúfal, že dobre. Na rozdiel od Milana Lasicu, podľa ktorého to smerovalo ku koncu, ale nie k úspešnému.

Ako si v tom čase vnímal Dubčeka?

Keď som v lete 1968 videl v novinách tú fotografiu, ako skáče zo skokanskej veže do bazéna, hovoril som si: Bože môj, je toto možné? Toho som sa dožil? Komunistickej politiky nemrviť zrna pred kombajnom, ani nestojí medzi členmi brigády socialistickej práce v studenej valcovni, ale skáče hlavičku do vody! Pripadalo mi to ako zázrak! Máme normálneho politika, nie voskovú figurínu z múzea madame Tussaudovej.

Jednou z ústredných tém roku 1968 bola téma, či sa má Československo najskôr demokratizovať alebo federalizovať. Čo ti hovorili tvoje gény?

Vo volaní po federalizácii som videl a cítil, ako dvíha hlavu klasický slovenský starofudácky nacionalizmus.

Slovenský nacionalizmus vždy dvíha hlavu až vtedy, keď mu niekto najprv vybojuje slobodnejšie pomery.

Slovenský ľudácky politik Ferdinand Ďurčanský v emigrácii napísal, že je lepšie ísť so slovenskými komunistami proti Prahe, ako s pražskými demokratmi proti slovenským komunistom. Vladimír Mináč to v roku 1968 napíňal dokonale.

Aj po roku 1989, treba poznamenať. Čo si si myslel ty?

Že najdôležitejšia je demokracia. V demokracii sa prirodzenou cestou vyriešia aj národnostné problémy, ak nejaké sú. Predsa sa nebudeme škrtiť. Už Andrej Hlinka vedel, že ak má slovenský národ prežiť, musí ísť s Čechmi. A dvadsať rokov prvej Československej republiky to potvrdilo.

V lete 1968 nás ostatné „bratské“ štáty vážne varovali pred kontrarevolúciou.

Neveril som, že štáty Varšavskej zmluvy proti nám zasiahnu vojenskou silou. Myslel som si, že nebudú riskovať celosvetový škandál. Bol som optimista aj preto, lebo mladý človek je optimista z princípu. Život má pred sebou.

(...)

Čo si ľudia nevymyslia, len aby nemuseli myslieť.

Môj podnájomník

Roky a roky
čudný podnájomník býva vo mne.
Roky a roky
vôbec neplatí mi podnájomné.

Kde sa vzal, nuž tu sa vzal –
jedného dňa vo mne stál.

**NULY VŽDY ROBIA
Z LUDÍ ČÍSLA.**

Roky a roky
si ten chlapík vo mne hovie.
Roky a roky – a možno aj dlhšie. Ktovie.

Podnájomník Strach
jedného dňa prekročil môj prah.

Vošiel do mňa len tak naľahko.
Bodaj by som sa ho nezľakol.
Nemal kufor ani čistú košeľu.
Iba tvár mal podozrivo veselú.
Vošiel, ako keby sa nič nestalo,
a vraví mi: „Prišiel som sem nastálo!“

Ach,
podnájomník Strach!

Roky a roky
si ten podnájomník vo mne hovie.
Roky a roky.
Beda, ak mu človek nevyhovie.

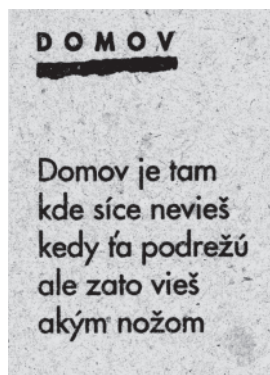
Kde sa vzal, nuž tu sa vzal –
jedného dňa vo mne stál.

Roky a roky
sa ma zmocňuje vždy pekne znútra.
Roky a roky –
je to ozaj zvláštna Kámásutra.

Podnájomník Strach
bez klopania prekročil môj prah.

Byť sám sebou – toho som sa bál.
Neskríkol som teda: „Hneď sa zbal!“
On sa vo mne pohodlne rozložil
a pritom ma nenápadne rozložil.
Podnájomník vôbec sa ma nebojí
a vo mne je stále ako po boji.
Tuším
podnájom mu zruším.
Ale zatiaľ iba čuším.

ZAVIAZANÉ
ÚSTA
VELA
PREZRÁDZAJÚ!

Túto veľmi silnú báseň si napísal v roku 1989. Od roku 1992, s malou prestávkou v roku 1994, až do roku 1998 vládol na Slovensku mečiarizmus a ty si svoju báseň o strachu uverejnil v roku 1993 v knižke Smutné anekdoty. Prepáč mi tú sugestívnu otázku: začal si sa znovu báť?

Nie. Žil som so svojím podnájomníkom Strachom dosť dlho a nebolo to bohviečo. A preto som si v deväťdesiatych rokoch, keď nežnú revolúciu vystriedal mečiarizmus, povedal, že už stačilo. Keď vypukol súdny spor Slobodníka s Feldekom, šiel som tam, podpísal som petíciu za Feldeka. A podpísal som aj mnohé iné protimečiarovské petície. Povedal som si, celý život som sa hrbil, už sa viac hrbiť nebudem. Mám taký aforizmus: „Celý život sme sa hrbili kvôli našim deťom, a teraz sa naše deti nemôžu kvôli nám narovnať.“ V novinách uverejnili fotografiu z procesu, bolo ma na nej dobre vidieť a režisér Peter Solan mi povedal: „Vy ste tam išli? Vy ste ale odvážny...“

Je strach súčasťou tvojho života?

Nikdy som nebol odvážny na plný úväzok. Preto sa touto témou stále zaoberám.

Musíš sa z toho vypísať?

Slovenčina je presná: musím sa z toho vyhovoriť.

Zasiahol by si, keby niekto na ulici niekoho napadol?

Neuveríš mi, ale stalo sa mi to. Nejaký podpitý človek na zástavke električky zaútočil nožom na starší manželský pár. Volali o pomoc, tak som podišiel k tomu násilníkovi... Samozrejme, nešiel som na to silou, dal som mu nejaké peniaze, aby si šiel vypiť. Ale bol som jediný na tej zastávke, ktorý sa zainteresoval.

Nebál si sa?

Bál. Ale išiel som. Možno je to tým, že čím väčšie nebezpečenstvo cítim, tým som odvažnejší.

Ktoré bolo to najväčšie?

Zrejme to, keď sme utekali pred Nemcami do hôr. Mamka spomínala, že ten druhý chlapec stále plakal, mne vraj tiež tiekli slzy, ale mlčal som a šliapal.

Cítiš sa byť slobodným človekom?

Áno. Na staré kolená som slobodný človek. Čo neznamená, že by som teraz písal texty typu: politik XY je idiot. Niečo také ma literárne nikdy nezaujímalo. Veľmi si vážim publicistiku, aj satirickú publicistiku, cením si odvahu všetkých, čo to robili a robia, ale nie je to moja parketa. No nemyslím si, že moje texty sú nejaké nekonkrétne, postojovo neutrálne či nebudaj alibistické.

(...)

Povedal si, že si svojmu podnájomníkovi Strachu dal definitívne výpoveď. Je dnes niečo, čoho sa bojíš?

Bojím sa o svoje deti... vlastne dnes už skôr o svoje vnučky, ako dopadnú v dnešnom svete. Pred tými skoro dvadsiatimi rokmi, keď som štrngal kľúčmi na námestí, som si myslel, že svet bude dobrý, lepší a ešte lepší. No vyzerá to tak, že to nemá v úmysle.

Myslíš globálne?

Áno, ale, žiaľ, aj lokálne.

Prečo svet, podľa teba, nejde správnym smerom?

Lebo ľudia sú stále rovnakí. Ilúzia, že budú stále lepší, ma už prešla. Znie to trochu ako klišé, ale bojím sa stretu civilizácií. Kresťansko-judaistické hodnoty kontra islam, ktorý si neváži život... Bojím sa, že nastane veľká kuca-paca. Bohužiaľ, Európa robí všetko preto, aby nastala. A dnešná ľavicová Európa nenávidí úspešnú kapitalistickú Ameriku, ako som raz napísal, chce presvedčiť svet, že Stalina a Hitlera k nám prepašovala Amerika. Amerika pomohla Európe zbaviť sa dvoch totalít a niečo také sa neodpúšťa.

Zdá sa, že Európa nenávidí aj sama seba.

Áno, úspešná kapitalistická Európa nenávidí svoju vlastnú kapitalistickú úspešnosť.

Takže ty si pravicovo orientovaný intelektuál?

Nie, som orientovaný normálne. Nemyslím si, že za prúsery tohto sveta je zodpovedná Amerika, ale tí, čo ich spáchali. Len jeden príklad: Keby Amerika začiatkom päťdesiatych rokov nevstúpila do vojny v Kórei, ktorú samozrejme nevyvolala ona, tak by dnešná Južná Kórea vyzerala presne tak, ako dnešná severná Kórea. A je tragikomické, že študenti v Južnej Kórei pravidelne demonštrujú proti režimu vo svojej krajine. Asi sa im žiada Kim-Čong-ilov hladomor. Nech sa páči, majú ho pod nosom.

S Irakom to Američanom celkom nevyšlo...

Nezabúdajme, čo povedal Bush celkom na začiatku: je to práca na dlhé roky.

Ako sa ti páči názor mnohých Slovákov, ktorí tvrdia, že dnešná Amerika je to isté, čo včerajší Sovietsky zväz – chce ovládnuť celý svet.

Bodaj by sa jej to podarilo.

Prečo?

Lebo jej krédom je, že človek sa narodil slobodný, má slobodne žiť a slobodne sa usilovať o svoje blaho.

(...)

KEDY VYPREDAJÚ
TÝCH, KTORÝCH SI MOŽNO
KÚPIŤ?

**Prikrčiť sa a nepustiť do gatí?
Aj to je postoj.
Ale prečo to robíme
so vztýčenou hlavou?**

Povedal si, že postupujúcim vekom si čoraz viac uvedomuješ, aká rozhodujúca je povaha. Akú máš povahu?

Nemám rád konflikty. Niežeby som nechcel alebo nevedel formulovať svoj názor v spore, ale nerobím to rád, lebo ihneď vznikne konfliktná atmosféra, dusno... Nieкто sa v takej atmosfére pohybuje ako ryba vo vode, mňa to ubíja.

Sú však situácie, keď sa konfliktu nedá vyhnúť. Čo potom?

Potom vybuchnem. A reagujem neadekvátne. To sa mi darí najmä doma. Možno si tým kompenzujem to, že sa vyhýbam konfliktom mimo domova.

Si humorista, vieš sa brániť iróniou, sarkazmom?

Viem, ale nerád to používam, nechcem, aby sa konflikt vyhrotil.

Ale permanentne sa vyhýbať konfliktom znamená správať sa alibisticky, nie? To je riešenie?

Uprostred konfliktu možno nepoviem otvorene svoj názor. Ale potom sa zachovám tak, ako som sa mal – to, čo som mal urobiť na mieste činu, urobím potom takpovediac na zadnom dvore.

Nemôžeš byť konkrétnejší?

Napríklad, ak ma nieкто bezdôvodne fyzicky napadne, nevrátim mu to na mieste, odídem domov, tam to napíšem a uverejním to.

Fakt? Stalo sa ti to?

Keď mi istý Machala na ulici vynadal do zradcov a čechoslovakistov, prišiel som domov, vytiahol som si jeho knižku *To pravé miesto*, ktorá vyšla koncom osemdesiatych rokov v Čechách, a odpísal som z nej venovanie: „Tomášovi, aby sa konečne naučil po česky. Srdečne – s mäčkňom na e – Drahoslav“. Napísal som o tom, čo sa stalo, odcitoval som to venovanie a uverejnil som to.

Spomínaný Machala v osemdesiatych rokoch v Pravde napísal aj toto: „Do Prahy sa chodievam nadýchať, ak cítim, že sa začínam dusiť.“ Tá príhoda, čo spomínaš, sa naozaj stala?

Naozaj.

Nie je vyhýbanie sa konfliktom zbabelosť?

**Pozor! Ľudská malosť
je čoraz väčšia!**

To len u nás sa slušnosť pokladá za zbabelosť. U nás sa cení arogancia.

Si tolerantný?

Som. Uvedomujem si, že nie sme dokonalí. A bohužiaľ viem aj to, že človek chce, aby tí ostatní boli dokonalí, ale podľa našich predstáv. Pýtal sa nežid rabína, v čom je podstata talmudu. Rabín mu povedal: „Podstatou talmudu je – nerob druhému to, čo nechceš, aby druhý robil tebe. Všetko ostatné sú len komentáre.“ To je podľa mňa tolerancia.

Pred vyše štyridsiatimi rokmi si napísal jeden zo svojich kultových epigramov: Okolo plnej misky rodia sa kompromisy. Naozaj to závisí len od toho, čo je v mise?

Kompromisy... To je to naše slovenské: prikrčiť sa a neposrať sa. Môj problém je, kedy ešte môžem to svoje prikrčenie sám pred sebou akceptovať a kedy to už začína byť svinstvo.

Máš na to nejaké kritériá? Alebo je to od prípadu k prípadu?

Na to nie sú tabuľky. Už som povedal, že dúfam, že mám v sebe indikátor, ktorý ma na to upozorní. Žiaľ, žijeme v krajine, ktorá je ako špongia nasiaknutá dvoma totalitami. Keď ľudia chceli prežiť, museli robiť kompromisy. Raz sme v klube spisovateľov debatovali o vzniku prvej Slovenskej republiky. Povedal som vtedy: „Dobre, boli sme malý národ, Nemci sa nám vyhrážali, že nás rozdelia medzi Poľsko a Maďarsko, Tiso išiel za Hitlerom a pod jeho ochranou sme získali samostatnosť. Beriem to na vedomie. Len sa netvárame, že sme s Hitlerom nesedeli za jedným stolom.“ A ktosi ironicky poznamenal: „Áno, ale pod tým stolom sme sa mračili.“ To je to prikrčiť sa a neposrať sa.

(...)

Často používaš slovo slušnosť. Čo je to podľa teba?

Dlho som si myslel, že keď budem slušný ja, budú voči mne slušní všetci, s ktorými prídem do styku. Ale na staré kolená som z tejto ilúzie definitívne vytriezvel. Treba sa správať tak, aby si nikto netrúfol s nami vybabrať.

Teda slušnosť nesmie byť slabosť?

Treba sa správať korektne, no seabavedome. A možno som teraz klepol kliniec po hlavíčke. Moja celoživotná ostýchavosť zrejme súvisí s nedostatkom seabavedomia. Ale povaha sa zmeniť nedá.

Keď slušný vynadá neslušnému
slušný sa trasie
a neslušný otrasia

*Čo dokáže narobiť
božská iskra
v hlave plnej slamy!*

Ty si slušný človek?

Myslím, že áno. Vieš, čo je problém slušných?

Kopnúť či nekopnúť
do zadku toho
koho už dávno mali
kopnúť do riti.

Už ťa vidím, ako niekoho kopeš do riti.

Stačilo by, aby ľudia dodržiavali Desatoro – tých desať základných bodov slušnosti. No viem, že žiadať to od nich je márne.

Možíš
bol veľký prognostik
spísal všetko podstatné
čo sa nebude dodržiavať

Prečo na otázky odpovedáš svojimi aforizmami a epigramami?

Pýtajú sa Jajkeleho:
„Prečo vy, Židia, na všetko
odpovedáte otázkou?“
Jajkele na to:
„A prečo by sme neodpovedali?“

*Čo je pre teba v živote najdôležitejšie? Vieš to povedať na prahu sedemdesiatky?
Ale nie epigramom!*

Keď dám pred zátvorku to, čo sa na to patrí odpovedať a čo je iste pravda – rodina, priatelia, pokojný život – tak potom toto: nech mi hlava funguje tak, aby som vedel ešte niečo napísať a aby som mal z toho radosť. Aspoň občas dajakú tú smutnú anekdotu.

Ach kde je
krásne dvadsiate storočie
keď sme boli pesimisti
z mladíckej bujarosti

*Nemá rád
papagájov.
Pripomínajú mi,
čo vrazil včera.*

HROCHOVI
NENASKOČÍ
HUSIA
KOŽA!

Vyšlo vo vydavateľstve Albert Marenčin Vydavateľstvo PT, Bratislava 2007.
V sivých ploškách sú reprodukcie textov z kníh T. Janovica Epigramatika (1962),
Podpisy analfabetov (1965) a Najsmutnejšie anekdoty (1995).